

Po stopách zmizelých krajín

Seznamte se s projektem, který se zabývá problematikou zaniklých krajín Česka

LUCIE KUPKOVÁ,
PAVEL CHROMÝ

Dědictví kulturní krajiny je pramenem poznání dějin společnosti i přírody. Je také významnou součástí procesu utváření územních identit a sounáležitosti místních komunit a jako takové by mělo být zpřístupněno a předáno srozumitelnou formou odborné i široké veřejnosti. Cílem projektu *Dědictví zaniklých krajín* je identifikovat, dokumentovat, rekonstruovat a zpřístupnit dědictví krajín zaniklých v období dynamických proměn společnosti na území Česka od konce 18. století, a to konkrétně s využitím historických pramenů a moderních technologií. A dále na příkladu zaniklých krajín prezentovat rozmanitost dědictví kulturní krajiny a přispět k vytvoření podmínek pro jeho systematickou záchranu, prezentaci a využití odbornou i laickou veřejností a příslušnými institucemi například v oblasti ochrany krajiny či územního rozvoje.

ZAMĚŘENÍ A CÍLE

V projektu je kladen důraz na interpretaci změn, zejména na prostorové aspekty, na rekonstrukci proměn využití krajiny a krajinného pokryvu i zaniklých prvků (budovy, části sídel), rekonstrukci funkcí místního a regionálního dědictví zmizelých krajín. Tedy na prezentaci různých typů dědictví spojených s přírodními složkami krajiny, historií a geografii míst, regionů a územních komunit, jež mají význam v utváření identit, ale i v územním rozvoji a v rozvoji územních společenství.

Zatímco tradiční přístupy k dědictví kladou větší důraz na prvky tvořící dědictví, náš projekt se soustředí na šířeji chápané dědictví – dědictví ve smyslu procesu. V širším pojetí totiž dědictví zahrnuje nejen významné historické

▲ Zaniklá obec Hůrka u Železných Rud na Šumavě – ukázka zmizelých krajín horského zemědělství v západním pohraničí. Foto Lucie Kupková

památky a instituce, ale celou krajinu regionu s jeho měnící se geografickou základnou (přírodní podmínky, socioekonomická vyspělost) i měnícími se sociokulturními vzorci chování a jednání lidí, které krajinu ovlivňují.

KOMPLEXNÍ PŘÍSTUP

Při zpracování jednotlivých výše uvedených cílů projektu se uplatňují a prolínají metody geoinformatiky, historické a kulturní geografie, sociální a fyzické geografie. Aby byl zajištěn komplexní přístup k analýze změn krajiny, spolupracují na řešení projektu 3 katedry geografické sekce PŘF UK. Katedra aplikované geoinformatiky a kartografie se zaměřuje na rekonstrukci zaniklých krajín s využitím celé řady kartografických podkladů (historických i současných). Zajišťuje jejich před/zpracování a analýzu,

tvorbu mapových výstupů a 3D modelů a digitálních výstupů projektu. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje analyzuje změny socioekonomického využití krajiny, obyvatelstva, proměny zemědělského využití krajiny. Dále se zabývá dokumentací paměťové struktury krajiny a způsobů reprezentace dědictví s využitím různých zdrojů archivních i současných materiálů.

Tým z katedry fyzické geografie a geologie se pak soustředí na studium a rekonstrukci krajinného pokryvu, struktury krajiny, krajinného rázu, mapování a analýzu vegetačních, reliéfových a půdních příznaků a historických krajinných struktur.

MODELOVÁ ÚZEMÍ

Analýzy krajiny a jejího vývoje probíhají ve 40 modelových územích, která repre-

► Seznam analyzovaných jádrových území

zentují jednotlivé typy zaniklých krajin. Zároveň jsme analýzy prováděli ve dvou prostorových úrovních. Základem byla tzv. „jádrová modelová území“, v rámci nichž byly analyzovány 1–3 katastry, které jsou centrem proměny krajiny. Kolem jádrové oblasti byla následně výtýčena tzv. „širší modelová území“ (do vzdálenosti 8 km od centra jádrové oblasti), kde byly sledovány širší územní vztahy.

MŮŽETE SE ZÚČASTNIT

V letošním roce projekt finalizujeme a těšíme se, že s vámi, čtenáři časopisu Přírodovědci, i další odbornou a laickou veřejností budeme moci sdílet i v současnosti dokončované výsledky. Jsou jimi například kniha Zmizelá krajiny Česka, Interaktivní mapová aplikace Zmizelá krajiny Česka a další specializované mapy. Veškeré výstupy projektu, jsou zpřístupněny prostřednictvím webového informačního systému (www.zaniklekrajiny.cz). Zejména bychom vás ale rádi pozvali na druhou výstavu k výstupům našeho

Typ vývoje krajiny	Jádrová modelová území analyzovaná v daném typu krajiny (včetně konkrétních katastrů)
1. Krajina postmontánní (zaniklá a přeměněná hornická krajina bývalé těžby jak hlubinné, tak povrchové)	Kutná Hora, Jáchymovsko, Trutnovsko, Mostecko, Karviná-Doly
2. Krajina postindustriální	Kladensko*, Rosicko-Oslavansko*
3. Přeměněná krajina intenzivního zemědělství	Nymbursko, Vinohradnická jižní Morava, Broumovsko, Chmelařské Podbořansko, Ovocnářské České středohoří, Horní Lužnice
4. Zaniklá krajina extenzivního a/zejména horského zemědělství	Šumava**, Krkonoše, Česká Kanada, Jístebnicko – Česká Sibiř, Zlatohorská vrchovina, Český kras – zaniklá pastevní krajina, Bílé Karpaty, Český les**
5. Přeměněná městská a příměstská krajina	Vnitřní Praha, Příměstská Praha, Praha-Hlubočepy, Brno-jih, Liberec, Zlín
6. Zatopená kulturní krajina říčních údolí	Střední Povltaví – Slapská přehrada, Vířská přehrada, Želivka-Švihov, Novomlýnské nádrže
7. Zaniklá krajina bývalých rybníčních soustav	Pardubicko, Částavsko
8. Zaniklá feudální (šlechtická) komponovaná krajina	Kačina, Červený Hrádek, Zahrádky u České Lípy, Kuks
9. Krajina militární a postmilitární	Boletice, Milovice-Mladá, Libavá

* Kladensko a Rosicko-Oslavansko – jde i o krajiny postmontánní

** Český les a Šumava – jde zčásti i o krajinu postmilitární bývalého pohraničního pásma

projektu, kterou můžete navštívit od 17. května do 31. srpna 2022 v předšálí Mapové sbírky PŘF UK (Albertov 6, Praha 2). ●

AUTOŘI PŮSOBÍ NA KATEDŘE APLIKOVANÉ GEOINFORMATIKY A KARTOGRAFIE A KATEDŘE SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE A REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Článek vznikl jako výstup projektu DG18P020VV008 – „Dědictví zaniklých krajin: identifikace, rekonstrukce a zpřístupnění“ (www.zaniklekrajiny.cz), který je podpořen v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity Ministerstva kultury (NAKI II.).

Typ vývoje krajiny

- Krajina postmontánní
- Krajina postindustriální
- Přeměněná krajina intenzivního zemědělství
- Zaniklá krajina extenzivního a/zejména horského zemědělství
- Přeměněná městská a příměstská krajina
- Zatopená kulturní krajina říčních údolí
- Zaniklá krajina bývalých rybníčních soustav
- Zaniklá feudální (šlechtická) komponovaná krajina
- Krajina militární a postmilitární

► Mapa jádrových modelových území a jejich zařazení do typů vývoje krajiny